

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET ELEKTROTEHNIKE I RAČUNARSTVA

ZAVRŠNI RAD br. 1

**Bežični prijenos audio signala
putem BLE sučelja razvojnog
sustava STM32WB5MM-DK**

Jelena Gavran

Zagreb, lipanj 2022.

SADRŽAJ

Indeks slika	v
Indeks isječka koda	v
1. Uvod	1
2. STM32WB5MM-DK razvojni sustav	2
2.1. BLE protokol	3
2.1.1. Upravljač	4
2.1.2. Domaćin	5
2.2. MEMS mikrofoni	7
2.2.1. MEMS tehnologija	8
2.2.2. Rad MEMS mikrofona	9
3. Povezivanje razvojnog sustava i računala	11
3.1. Programska potpora za mikrokontroler	11
3.2. Programska potpora na računalu	11
4. Programska potpora za korisničko sučelje	12
4.1. Razvojni alat PyQt	12
4.2. Implementacija korisničkog sučelja	13
5. Obrada audio signala	15
6. Zaključak	17
Literatura	18

INDEKS SLIKA

1.1. Blok shema sustava	1
2.1. Konfiguracija STM32WB5MM-DK razvojnog sustava	2
2.2. BLE arhitektura stoga	3
2.3. Automat sloja veze	5
2.4. Poprečni presjek MEMS mikrofona	10
4.1. Uvodni izbornik	13
4.2. Sučelje za podešavanje parametara	14
4.3. Prije pokretanja snimanja	14
4.4. Skeniranje uređaja	14
4.5. Snimanje zvuka	14
4.6. Završetak snimanja	14
5.1. Primjer prikaza analize audiozapisa	16

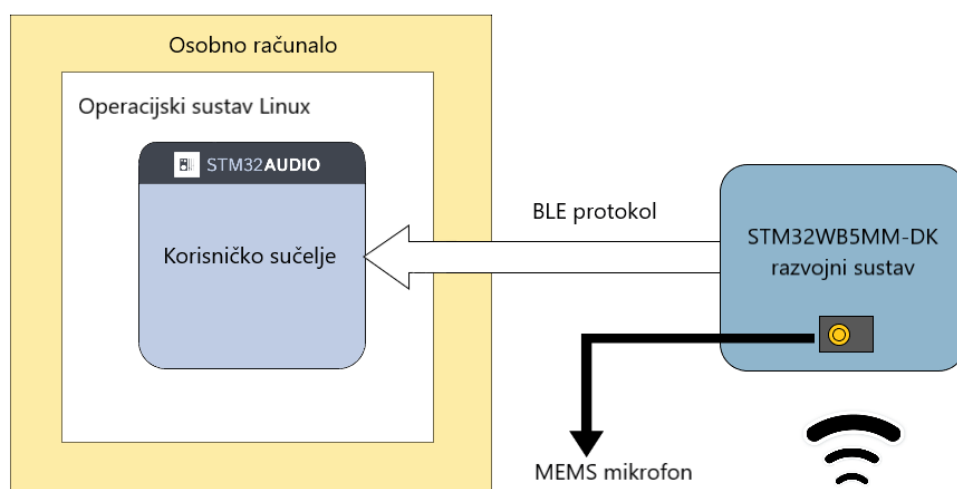
INDEKS ISJEČAKA KODA

5.1. Fourierova transformacija	15

1. Uvod

Ovaj završni rad dio je doktorskog rada ... koji se bavi

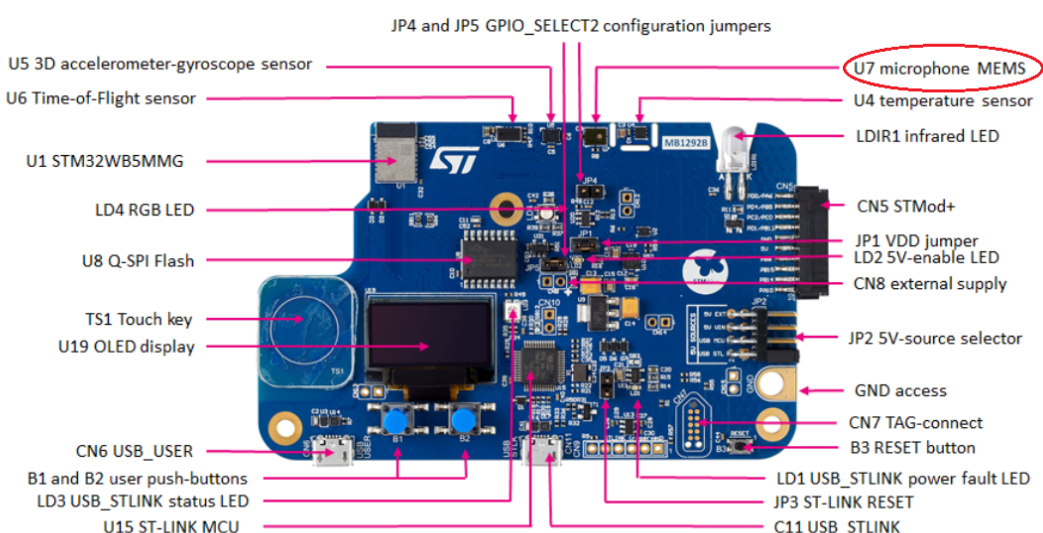
U okviru ovog završnog rada razvijena je programska potpora za mikrokontroler STM32WB5M te je uspostavljeno BLE komunikacijsko sučelje između razvojnog sustava i osobnog računala s operacijskim sustavom Linux. Sučeljem se prenosi zvučni signal sniman MEMS mikrofonom s mikrokontrolera na računalo. Također je i razvijeno korisničko sučelje za pokretanje komunikacije, prijem i pohranu signala. Blok shema sustava prikazana je na Slici 1.1.

Slika 1.1: Blok shema sustava

2. STM32WB5MM-DK razvojni sustav

Razvojni sustav temelji se na STM32WB5MMG modulu tvrtke *STMicroelectronics*, koji je dio linije STM32WBx5 razvojnih sustava. Kao i svi mikrokontroleri iz te skupine, modul sadrži 32-bitni Arm Cortex-M4, aplikacijski procesor koji radi na frekvenciji do 64 MHz, te Cortex-M0+, mrežni procesor s frekvencijom rada do 32 MHz. Modul sadrži 1 MB *Flash* memorije i 256 KB SRAM-a. Budući da je modul RF primopredajnik, podržava protokole Bluetooth, Zigbee, Thread i konkurentne bežične standarde. Sustav također ima 0.96-inčni 128x64 zaslon, RGB LED lampice te senzore za temperaturu, dodir, I2C, *Time-of-Flight* senzor i žiroskop. Od ostale periferije najznačajniji je digitalni MEMS mikrofون. STM32 modul je višeprotokolni, bežični uređaj niske potrošnje energije (engl. *ultra-low-power*) primarno namijenjen razvoju aplikacija koje koriste audio, USB ili *Bluetooth Low Energy* (BLE) protokol.

Slika 2.1: Konfiguracija STM32WB5MM-DK razvojnog sustava

2.1. BLE protokol

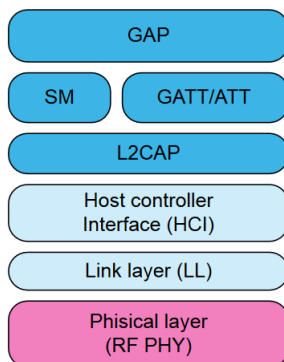
Bluetooth protokol korišten je za povezivanje razvojnog sustava s matičnim računalom i za prijenos audio signala s mikrokontrolera. BLE je vrsta bežične komunikacije namijenjena komunikaciji kratkog dometa s niskom potrošnjom energije. Razvijen je kako bi se postigao standard vrlo male snage koji radi s baterijom veličine kovanice (engl. *coin-cell batteries*) nekoliko godina. Klasična Bluetooth tehnologija razvijena je kao bežični standard, što je omogućilo razvoj bežičnih i prenosivih uređaja, no ne podržava dug život baterije zbog brze i nepredvidive komunikacije te složenih postupaka povezivanja. BLE uređaji troše samo dio energije koju troše standardni Bluetooth proizvodi te omogućavaju malenim uređajima s malim baterijama bežično povezivanje s uređajima koji koriste klasični Bluetooth.

BLE radi u istom opsegu od 2,4 GHz kao i standardni Bluetooth, no koristi različite kanale od standardnog Bluetootha. Koristi 40 kanala od 2 MHz za prijenos podataka korištenjem modulacije Gaussova pomaka frekvencije (metoda koja se koristi za glatke prijelaze između podatkovnih impulsa), zbog čega skokovi frekvencije proizvode manje smetnji u usporedbi sa standardnom Bluetooth komunikacijom.

Arhitektura BLE tehnologije naziva se još i BLE stog zbog slojevite strukture. Stog se sastoji od dvije glavne komponente:

- Upravljač (engl. *Controller*)
- Domaćin (engl. *Host*)

Upravljač se sastoji od fizičkog sloja i sloja veze. Host uključuje protokol kontrole i prilagodbe logičke veze (L2CAP), upravitelja sigurnosti (SM), protokol atributa (ATT), generički profil atributa (GATT) i generički profil pristupa (GAP). Sučelje između komponenti naziva se sučelje host kontrolera (HCI).

Slika 2.2: BLE arhitektura stoga

2.1.1. Upravljač

Fizički sloj

Fizički sloj je radio brzine od 1 Mbps koji prenosi informacije GFSK (*Gaussian Frequency Shift Keying*) frekvencijskom modulacijom. Radi u 2,4 GHz ISM pojasu bez licence na 2400-2483,5 MHz. BLE sustav koristi 40 RF kanala (0-39), s razmakom od 2 MHz. Postoje dvije vrste kanala:

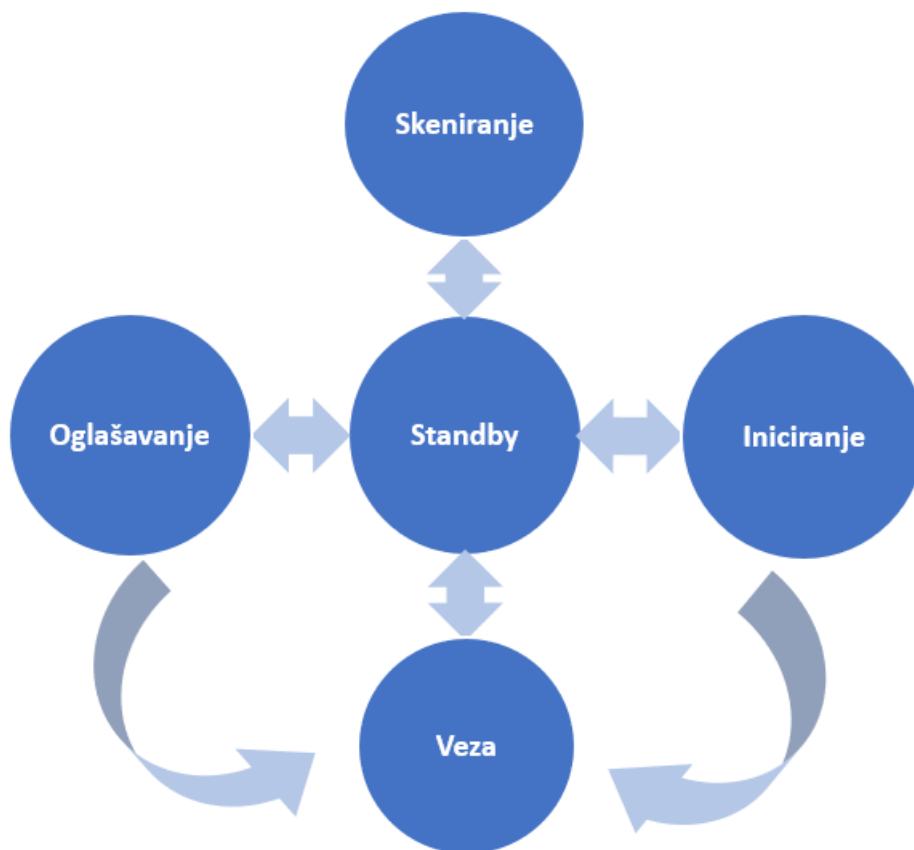
1. Kanali za oglašavanje koji koriste tri fiksna RF kanala (37, 38 i 39) za
 - (a) Pakete kanala za oglašavanje
 - (b) Pakete korištene za otkrivanje ili povezivanje
 - (c) Pakete korištene za odašiljanje ili skeniranje
2. Podatkovni fizički kanal, koristi ostalih 37 RF kanala za dvosmjernu komunikaciju između povezanih uređaja.

BLE je tehnologija adaptivnog skakanja frekvencije (AFH) koja može koristiti samo podskup svih dostupnih frekvencija kako bi se izbjegle sve frekvencije koje koriste druge neprilagodljive tehnologije. To omogućuje prelazak s lošeg kanala na poznati dobar kanal korištenjem specifičnog algoritma za skakanje frekvencije, koji određuje sljedeći dobar kanal za korištenje.

Sloj veze

Sloj veze određuje kako dva uređaja mogu koristiti radio za međusoban prijenos informacija. Također definira automat s pet stanja:

- Stanje pripravnosti (engl. *Standby*): uređaj ne šalje niti prima pakete
- Oglašavanje: uređaj šalje oglase putem kanala za oglašavanje
- Skeniranje: uređaj traži uređaje oglašivača
- Pokretanje (iniciranje): uređaj pokreće vezu s uređajem oglašivača
- Veza: uređaj inicijatora u glavnoj je ulozi (engl. *master*) - komunicira s uređajem u podređenoj (engl. *slave*) ulozi i definira vrijeme prijenosa
- Uređaj oglašivača je u ulozi podređenog - komunicira s jednim uređajem u glavnoj ulozi

Slika 2.3: Automat sloja veze

HCI

Sloj sučelja glavnog kontrolera (HCI) pruža sredstvo komunikacije između hosta i upravljača putem softverskog API-ja ili hardverskog sučelja kao što su: SPI, UART ili USB. Dolazi iz standardnih Bluetooth specifikacija, s novim dodatnim naredbama za funkcije specifične uz nisku potrošnju energije.

2.1.2. Domaćin

L2CAP

Protokol logičke veze i sloja prilagodbe (L2CAP) podržava multipleksiranje protokola više razine, operacije fragmentacije paketa i ponovnog sastavljanja, te prijenos informacija o kvaliteti usluga.

ATT

Protokol atributa (ATT) omogućuje uređaju da prikazuje podatke, koji se nazivaju atributima, drugom uređaju. Uređaj koji prikazuje attribute naziva se poslužiteljem, a uređaj koji ih koristi naziva se klijentom. ATT definira skup metoda za otkrivanje, čitanje i pisanje atributa na drugi uređaj. Implementira *peer-to-peer* protokol između poslužitelja i klijenta tipičnom zahtjev-odgovor strukturom. Poslužitelj i klijent imaju sljedeće uloge:

- Poslužitelj
 - Sadrži sve attribute (baza atributa)
 - Prima zahtjeve, šalje odgovore, izvršava naredbe
 - Obavijesti o promjeni vrijednosti atributa
- Klijent
 - Komunicira s poslužiteljem
 - Šalje zahtjeve, čeka na odgovor
 - Može čitati i mijenjati podatke uz dopuštenje poslužitelja

SM

BLE sloj veze podržava enkripciju i autentifikaciju korištenjem načina brojača s CBC-MAC algoritmom (kod za provjeru autentičnosti lančanih poruka) i 128-bitnu AES blok šifru (AES-CCM). Kada se enkripcija i autentifikacija koriste u vezi, 4-bajtna provjera integriteta poruke (MIC) dodaje se korisnom učitavanju podatkovnog kanala PDU. Enkripcija se primjenjuje i na polja od PDU i MIC. Kada dva uređaja žele šifrirati komunikacije tijekom veze, upravitelj sigurnosti (SM) koristi postupak uparivanja. Ovaj postupak omogućuje provjeru autentičnosti dvaju uređaja razmjennom informacija o njihovu identitetu kako bi se stvorili sigurnosni ključevi koji se mogu koristiti kao osnova za pouzdani odnos ili (jednu) sigurnu vezu.

GATT

Generički atributni profil (GATT) definira okvir za korištenje ATT protokola, a koristi se za usluge, otkrivanje deskriptora, čitanje, pisanje i obavijesti. U GATT kontekstu, kada su dva uređaja povezana, postoje dvije uloge uređaja:

- GATT klijent: uređaj pristupa podacima na udaljenom GATT poslužitelju putem čitanja, pisanja, obavještavanja

- GATT poslužitelj: uređaj pohranjuje podatke lokalno i pruža metode pristupa podacima udaljenom GATT klijentu

Uređaj istovremeno može biti i GATT poslužitelj i GATT klijent.

GAP

Bluetooth sustav definira osnovni profil koji implementiraju svi Bluetooth uređaji koji se naziva generički profil pristupa (GAP), koji definira osnovne zahtjeve Bluetooth uređaja. Postoje četiri uloge GAP profila:

- Emiter: šalje oglase
- Promatrač: prima oglase
- Periferija: uvijek u načinu oglašavanja i u *slave* ulozi
- Centar: nikada ne šalje oglase, uvijek u *master* ulozi

U kontekstu GAP-a definirana su dva temeljna koncepta:

- GAP načini rada (engl. *modes*): konfigurira uređaj da djeluje na određeni način duži vremenski period. Postoje četiri tipa GAP načina rada: emitiranje, otkrivanje, povezivanje i vezanje
- GAP procedure: konfigurira uređaj da izvrši jednu radnju u ograničenom vremenskom periodu. Postoje četiri tipa GAP postupaka: promatrač, otkrivanje, povezivanje, postupci povezivanja

Istovremeno se mogu koristiti različiti načini otkrivanja i povezivanja.

2.2. MEMS mikrofon

MEMS (*Micro-Electro-Mechanical Systems*) mikrofon je elektroakustični pretvornik koji sadrži MEMS senzor i aplikacijski specifičan integrirani sklop (ASIC). MEMS mikrofoni se uglavnom temelje na elektretskim kapsulama i obično imaju ugrađena pretpojačala i analogno-digitalne pretvornike. MEMS mikrofoni su također poznati kao mikrofonski čipovi ili silikonski mikrofoni.

Svi mikrofoni detektiraju akustične valove pomoću fleksibilne membrane, odnosno dijafragme. Membrana se pomiče pod pritiskom induciranih akustičnih valova. Danas većina MEMS mikrofona na tržištu koristi kapacitivnu tehnologiju za mjerenje zvuka. Kapacitivni MEMS mikrofoni mjere kapacitet između fleksibilne mikromembrane i fiksne stražnje ploče. Promjene tlaka zraka koje stvaraju zvučni valovi uzrokuju pomicanje membrane. Stražnja ploča je perforirana kako bi kroz nju mogao strujati zrak i

dizajnirana je da ostane kruta budući da zrak prolazi kroz njezine perforacije. Kako se membrana pomiče, kapacitet se mijenja između pokretne membrane i fiksne stražnje ploče (budući da se udaljenost između njih mijenja), a ta se promjena može analizirati i zabilježiti.

Dizajn digitalnog MEMS mikrofona obično ima dodatni CMOS čip kao analogno-digitalni pretvornik. Ovi čipovi učinkovito preuzimaju pojačane analogne audio signale i pretvaraju ih u digitalne podatke. Također omogućuju lakšu integraciju digitalnih MEMS mikrofona s digitalnim proizvodima.

Najčešći format za digitalno kodiranje unutar MEMS mikrofona je modulacija trajanja impulsa (PDM). PDM omogućuje komunikaciju jednom podatkovnom linijom i satom. Prijemnici PDM signala, kao i sami MEMS mikrofoni, jeftini su i lako dostupni.

2.2.1. MEMS tehnologija

Mikroelektromehanički sustavi ili MEMS je tehnologija koja se definira kao sustav minijaturiziranih mehaničkih i elektromehaničkih elemenata (tj. uređaja i struktura) koji su izrađeni mikrotvorničkim tehnikama. Fizičke dimenzije MEMS uređaja mogu varirati od znatno ispod jednog mikrometra pa sve do nekoliko milimetara. Isto tako, tipovi MEMS uređaja mogu varirati od relativno jednostavnih struktura bez pokretnih elemenata, do iznimno složenih elektromehaničkih sustava s više pokretnih elemenata pod kontrolom integrirane mikroelektronike. Jedan glavni kriterij MEMS-a je da postoje barem neki elementi koji imaju neku vrstu mehaničke funkcionalnosti bez obzira na to mogu li se ti elementi kretati ili ne.

Dok su funkcionalni elementi MEMS-a minijaturizirane strukture, senzori, aktuatori i mikroelektronika, najznačajniji elementi su mikrosenzori i mikroaktuatori. Oni su kategorizirani kao pretvornici energije iz jednog oblika u drugi - primjerice mikrosenzor, koji obično pretvara izmjereni mehanički signal u električni.

Stvarni potencijal MEMS-a ostvaruje se kada se minijaturizirani senzori, aktuatori i strukture spoje na silicijsku podlogu zajedno s integriranim krugovima, odnosno mikroelektronikom. Dok se elektronika proizvodi pomoću sekvenci procesa integriranog kruga (npr. CMOS, bipolarni ili BICMOS procesi), mikromehaničke komponente proizvode se korištenjem kompatibilnih *micromachining* procesa koji selektivno urezuju dijelove silikonske pločice ili dodaju nove strukturne slojeve kako bi formirali mehaničke i elektromehaničke uređaje. Još je kompleksnije ako se MEMS može spojiti ne samo s mikroelektronikom, već i s drugim tehnologijama kao što su fotonika, nano-

tehnologija itd. To se ponekad naziva heterogenom integracijom. Dok su složenije razine integracije budući trend MEMS tehnologije, sadašnja je tehnologija skromnija i obično uključuje jedan diskretni mikrosenzor, jedan diskretni mikroaktuator, jedan mikrosenzor integriran s elektronikom, mnoštvo identičnih mikrosenzora integriranih s elektronikom, jedan mikroaktuator integriran s elektronikom ili mnoštvo identičnih mikroaktuatora integriranih s elektronikom.

2.2.2. Rad MEMS mikrofona

MEMS mikrofoni sadrže sljedeće komponente:

- MEMS pretvornik: sastoji se od membrane, perforirane ploče i kućišta
- Isprintana matična ploča (PCB): uključuje ASIC polarizacijsku jedinicu, mikrofonsko pretpojačalo i AD pretvornik
- Mehanički poklopac

Zvučni valovi ulaze u MEMS mikrofoni kroz poklopac i prolaze kroz perforirano kućište i ploču prije nego dođu do membrane. Valovi uzrokuju različiti zvučni tlak na membrani i razliku u tlaku između prednje i stražnje strane membrane. Ova razlika tlaka uzrokuje njeno pomicanje sukladno zvučnim valovima. Međutim, mikrofonski signal se stvara samo ako postoji naboj između vodljive membrane i nepokretne ploče. Ploča i membrana skupa djeluju kao kondenzator koji je potrebno napuniti za ispravan rad. ASIC osigurava ovo punjenje.

Jednom napunjene, ploča i membrana mogu proizvesti napon. Budući da djeluju kao kondenzator, svaka promjena kapaciteta prouzročit će obrnuto proporcionalnu promjenu napona. Kapacitet je funkcija udaljenosti između ploče i membrane, stoga dok membrana oscilira, stvara se izmjenični napon odnosno mikrofonski signal. Ovaj napon treba pojačati da bi bio koristan kao audio signal, stoga odvojeni integrirani krug (poluvodička matrica), uključen u PCB, pojačava signal.

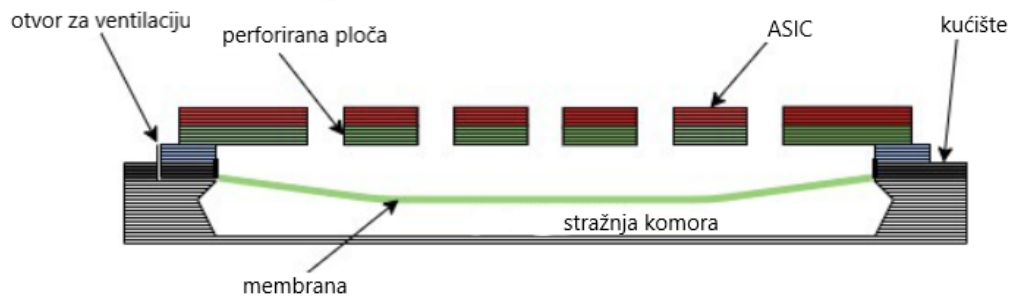
U analognom MEMS mikrofoni, pojačani signal bi se zatim izveo iz MEMS mikrofona i poslao kamo treba ići. Međutim, u digitalnom MEMS mikrofoni postoji dodatni proces u kojem ADC pretvara analogni signal (putem PDM) prije nego što emitira digitalni audio signal.

Kao što se vidi na Slici 2.4., stacionarna ploča je perforirana, što omogućava zraku prolaz do membrane. Na ovom je prikazu ASIC čip pričvršćen na ploču, no to nije slučaj kod svakog MEMS mikrofona.

Stražnja je komora u ovom primjeru zatvorena, što znači da je MEMS mikrofoni tlačni mikrofoni - membrana je otvorena samo za zvučne valove s jedne strane, što

znači da prima zvuk iz svih smjerova. Stražnja komora također djeluje kao akustični rezonator i tako pomaže pri pravilnom podešavanju mikrofona.

Također je potreban i otvor za ventilaciju kako bi stražnja komora bila pod tlakom okoline.

Slika 2.4: Poprečni presjek MEMS mikrofona

3. Povezivanje razvojnog sustava i računala

3.1. Programska potpora za mikrokontroler

FP-AUD-BVLINKWB1 Function Pack

3.2. Programska potpora na računalu

BlueST SDK

4. Programska potpora za korisničko sučelje

Za bolje korisničko iskustvo kreirano je grafičko korisničko sučelje (engl. *Graphic User Interface* - GUI) koje se izvodi na korisničkom računalu. U GUI aplikaciji moguće je pokrenuti snimanje novog audiozapisa te grafički prikazati obradu signala postojećeg zvuka na računalu.

4.1. Razvojni alat PyQt

Aplikacija je izrađena korištenjem razvojnog alata PyQt temeljenog na programskom jeziku Python i pripadnih biblioteka za razvoj grafičkih korisničkih sučelja. PyQt je priključak (engl. *plug-in*) za Python - mostna biblioteka između Pythona i razvojnog alata Qt, koji podržava programski jezik C++. Korištena je inačica *PyQt5*, koja je kompatibilna s Python 3 verzijom.

Osnova *Qt* aplikacija je objektni model koji, koristeći sustav *Meta Object* i klasu *QObject*, proširuje funkcionalnost standardnog programskog jezika C++ i time omogućuje razvoj grafičkih korisničkih sučelja. *PyQt* omata funkcionalnosti *Qt* radnog okvira te ih prilagođava programskom jeziku Python, odnosno kombinira kompleksnost alata za razvoj grafičkog sučelja i jednostavnost programskog jezika.

Osnovna klasa je *QObject* koja pruža sljedeće funkcionalnosti:

- definiranje objekata jedinstvenim imenom,
- hijerarhijska organizacija objekata,
- komunikacija između objekata,
- upravljanje događajima.

Komunikacija između *Qt* objekata odvija se mehanizmom signala i utora (engl. *signals and slots*). Signal se emitira pri promjeni stanja objekta, primjerice pritiskom

na gumb unutar korisničkog sučelja. Pri emisiji signala poziva se funkcija utora s kojom je taj signal povezan te se obrađuje događaj koji je izazvao emisiju.

Stvaranje i uređivanje grafičkih elemenata (engl. *widgets*) omogućeno je klasom *QWidget*. Grafički elementi organizirani su hijerarhijski, pri čemu je glavni prozor "roditelj" ostalih elemenata.

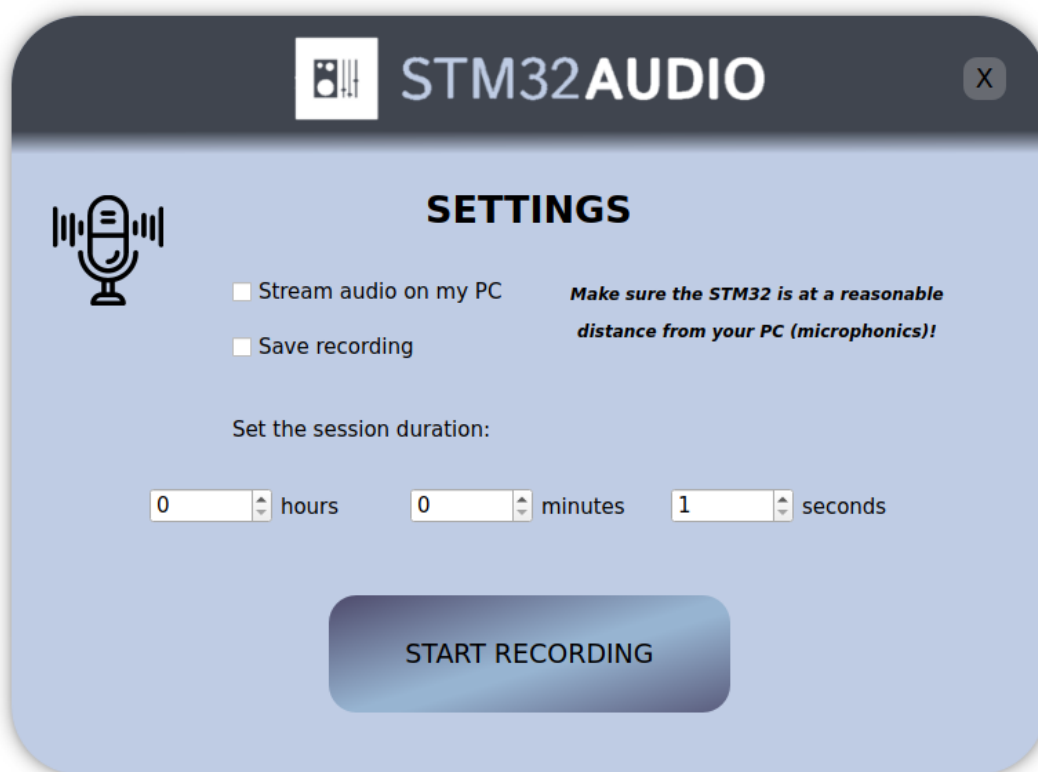
4.2. Implementacija korisničkog sučelja

Pri pokretanju aplikacije, u glavnom prozoru prikazuje se izbornik s gumbima *Record* i *Analyse Audio*. *Record* gumb vodi na sučelje za podešavanje parametara snimanja, dok *Analyse Audio* otvara meni za odabir audio datoteke nad kojom će se provesti obrada signala.

Slika 4.1: Uvodni izbornik

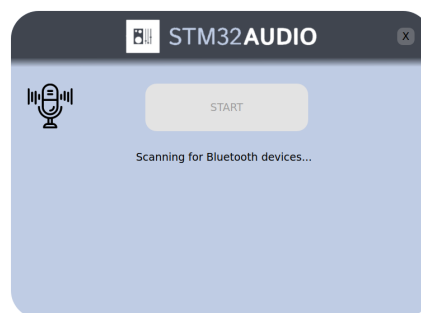
Ovdje će biti tekst koji govori o odabiru parametara.

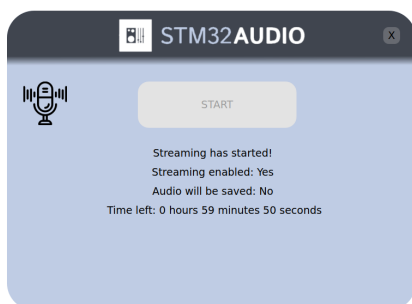
Slika 4.2: Sučelje za podešavanje parametara

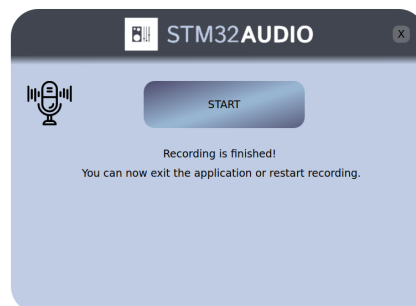
Slika 4.3: Prije pokretanja snimanja

Slika 4.4: Skeniranje uređaja

Slika 4.5: Snimanje zvuka

Slika 4.6: Završetak snimanja

5. Obrada audio signala

Nakon otvaranja audio datoteke, vrši se obrada zvučnog signala. Audio biblioteka *SoundFile* koristi se za učitavanje audio datoteke te, pozivom

```
sf.read(file_path)
```

dobivaju se matrica amplituda i frekvencija uzorkovanja. Dobivena matrica reprezentacija je audio signala u vremenskoj domeni, odnosno prikazuje glasnoću (amplitudu) zvuka dok se mijenja u vremenu. Amplituda jednaka nuli označava tišinu.

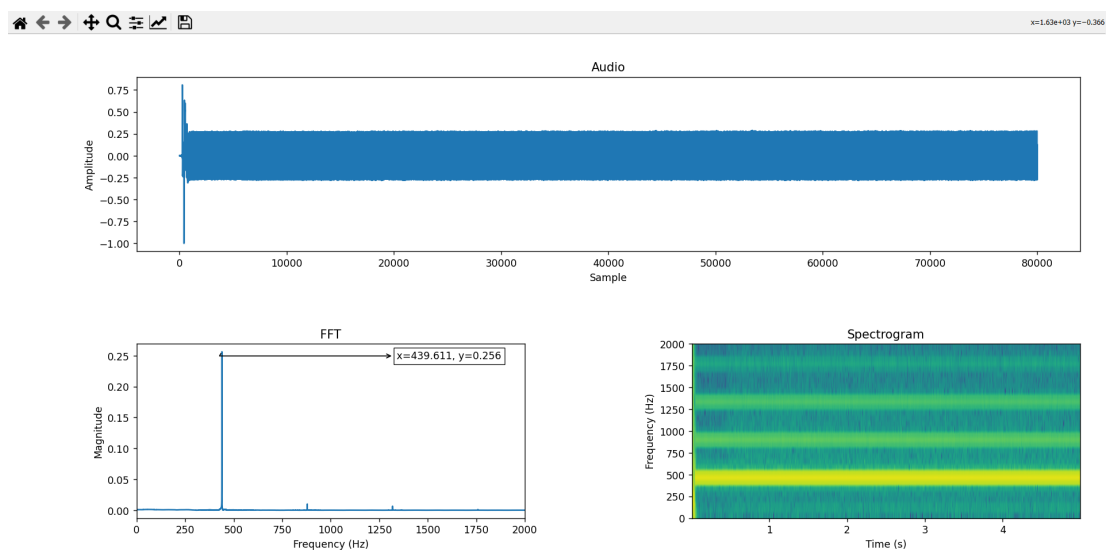
Za analizu odnosa amplitude i frekvencije signala potrebno transformirati signal u frekvencijsku domenu kako bi se prikazalo koje frekvencije se nalaze u signalu. Fourierovom transformacijom signal se dekomponira u odgovarajuće frekvencije. *Scipy* biblioteka sadrži ugrađenu funkciju za brzu Fourierovu transformaciju.

```
n = len(samples)
T = 1/sampling_rate

b, a = iirnotch(50, 50/len(samples), sampling_rate)
```

Isječak koda 5.1: Fourierova transformacija

Dobivene matrice iscrtavaju se grafički pomoću biblioteke *matplotlib*. Ograničen je prikaz frekvencija na 2000 Hz...

Slika 5.1: Primjer prikaza analize audiozapisa

6. Zaključak

LITERATURA

**Bežični prijenos audio signala putem BLE sučelja razvojnog sustava
STM32WB5MM-DK**

Sažetak

Sažetak na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: STM32WB5MM-DK, BLE, MEMS mikrofoni, korisničko sučelje, obrada signala

**Audio Signal Transmission Using BLE Interface of STM32WB5MM-DK
Development Kit**

Abstract

English abstract.

Keywords: STM32WB5MM-DK, BLE, MEMS microphone, user interface, signal processing